

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
ВАСИЛЬЦІВА Тараса Григоровича
на дисертаційну роботу МАЛІБРОДИ Святослава Богдановича
«Оцінювання впливу міжнародної міграції на національні економіки»
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами

На сьогодні Україна опинилася в епіцентрі масштабних міграційних процесів, обсяги і наслідки яких екзистенційні в світовому масштабі. Повномасштабна агресивна війна РФ проти України спричинила масові вимушені переміщення населення як в середині країни, так і за кордон, руйнування соціальної та виробничої інфраструктури, дестабілізацію ринків праці і зайнятості, що об'єктивно розвинуло цілу низку критичних соціально-гуманітарних викликів та загроз рівня національної безпеки країни. Лише за перший місяць від початку вторгнення Україну покинуло 10 % її населення. За оцінками ООН, це найшвидша міграційна криза з часів Другої світової війни. Хоча здійснити точну оцінку людських втрат, спричинених військовими діями, поки що неможливо, однак вже зараз очевидно, що разом з міграційними втратами вони призведуть до масштабної демографічної кризи. У свою чергу така криза ставить під загрозу соціальний та економічний розвиток держави, її існування на загал. Адже для відбудови знищених міст, відновлення зруйнованої війною інфраструктури і забезпечення економічного зростання країна потребуватиме значного людського потенціалу.

Однак, міграційні процеси – явище постійне, яке охоплює значну частину людства, коли третина усіх мігрантів осідає в країнах, що розвиваються, а розвинуті країни стають місцем походження для мільйонів мігрантів щороку. Не є перманентними й інтенсивність та напрями міжнародної міграції, які також постійно змінюються, маючи вагомий вплив на економіку що країни – реципієнта, що країни – вибуття мігрантів.

Таким чином, дисертація Маліброди С. Б. є важливим кроком у розробці

теоретико-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо розробки й подальшого розвитку теоретико-методологічних і методико-прикладних засад оцінювання впливу міжнародної міграції на національні економіки. Відтак робота є актуальною і має суттєве наукове значення.

Дисертаційна робота виконана згідно планами наукових досліджень кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка» за темою: «Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку національного господарства та його суб'єктів в умовах дослідження моделі глобалізації» (номер державної реєстрації: 0115U006723) (термін виконання з 01.2016 р. по 12.2020 р.) (акт про використання результатів від 02.12.2024 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації і винесені на захист, мають достатній ступінь обґрунтованості. Їх теоретичною й методичною основою є сучасна економічна теорія, наукові дослідження в сфері міжнародних економічних відносин, теорії міграції, концептуальні підходи до проблем формування та розвитку міжнародних міграційних процесів. У дисертаційній роботі Маліброди С. Б. чітко визначено мету, сформульовано завдання, предмет та об'єкт дослідження.

У дисертації автор застосував широкий спектр методів теоретичного та емпіричного дослідження: моделювання, структурно-логічного аналізу, статистичного аналізу, кореляційного аналізу, регресійного аналізу, порівняльного аналізу, систематизування та узагальнення.

Структура дисертаційної роботи визначена її метою і є цілісним комплексом послідовних розробок теоретико-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо узагальнення й розробки теоретико-методологічних і методико-прикладних засад оцінювання впливу міжнародної міграції на національні економіки.

Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження апробовані на чотирьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, які відбувалися у Львові, Тернополі та Варшаві (Республіка Польща).

Зміст дисертації послідовно розкриває обрану тему.

У першому розділі «Теоретичні та прикладні засади дослідження впливу міжнародної міграції на економіку країн» уточнено теоретичні аспекти перебігу міжнародних міграційних процесів, надано теоретичне обґрунтування впливу міжнародної міграції на розвиток національної економіки, виявлено взаємозв'язки економічної інтеграції міжнародних мігрантів та їх внеску в розвиток національної економіки.

У другому розділі «Дослідження впливу міжнародної міграції на економіку країн» визначено та охарактеризовано процеси міжнародної міграції в умовах глобалізації, надано результати аналізування впливу міжнародної міграції на розвиток економіки країн, а також оцінювання впливу міжнародної міграції на стан і функціонування економіки України.

У третьому розділі «Розроблення інструментів оцінювання впливу міжнародної міграції на національні економіки» деталізовано економічні виклики міжнародної міграції та здійснено моделювання її впливу на економіку країни походження мігрантів, висвітлено авторські рекомендації відносно удосконалення стратегічно-концепційних та прикладних положень державної міграційної політики в Україні.

До основних положень дисертації, які містять наукову новизну, варто віднести три блоки елементів:

– *вперше* розроблено модель впливу міжнародної міграції на, з одного боку, економіку країни вибуття мігрантів (через впливу на такі аспекти, як врахування складу домогосподарств, рівень зайнятості, ефект вибуття та ефект грошових переказів з урахуванням впливу мультиплікатора грошових переказів) та, з іншого боку, економіку країни – реципієнта (через формалізацію видів економічного взаємозв'язку на основі можливостей

мігрантів) (п. 3.1 та п. 3.2 роботи, с. 110-117 та с. 117-130);

- удосконалено: положення концепції державної міграційної політики України за рахунок розробки нових та доповнення / уточнення чинних її елементів в аспектах: економічного внеску мігрантів; засад реалізації міграційної політики; базових та міжсекторальних принципах міграційної політики; інституційного середовища регулювання міграційних процесів; максимізації переваг міграції; сфери можливостей мігрантів; міжсекторальної співпраці; стимулів і можливостей репатріації (п. 3.3 роботи, с. 133-144); методичні підходи до ідентифікації напрямів та аналізування впливу міграції на економіку приймаючої країни, а саме через встановлення функціональних зв'язків між можливостями мігрантів, видами економічної взаємодії та показниками економічного зростання (п. 3.2 роботи, с. 123-124);

- набули подальшого розвитку: теоретико-методичні положення перебігу та регулювання міжнародних міграційних процесів, зокрема щодо міждисциплінарного підходу до теорій міжнародної міграції, її поділу на види; економічної інтеграції мігрантів та їх внеску у розвиток економіки країни, факторів, що впливають на індивідуальний міграційний проєкт та пріоритетів щодо економічної вигоди від міграції (п. 1.1 та 1.3 роботи, с. 19-20 та с. 49-56); засоби державної політики підтримки міжнародних мігрантів задля посилення їх позитивного впливу на економіку країни, які розвинено можливостями отримувати соціальний захист та володіти і розпоряджатися низкою цінностей (п. 3.2 роботи, с. 125).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Положення та висновки, сформульовані у дисертації, опубліковано у 12 наукових праць, серед яких: 2 статті у виданні, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та WoS, 5 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому іноземному періодичному виданні, 4 публікації – у збірниках всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Важливість одержаних здобувачем результатів для науки і практики

Дисертаційна робота Маліброди С. Б. є вагомим внеском у розвиток теорії і практики міжнародних міграційних процесів і їх впливу на національні економіки. Наукова цінність результатів дослідження полягає у розвитку теоретико-методичних засад, які в сукупності сприяють вирішенню важливого наукового завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробці методичних підходів стосовно управління впливом міжнародної міграції на національну економіку. Представлені в дисертації результати дослідження, висновки й основні положення дозволили розробити теоретико-методичні засади і практичні рекомендації щодо оцінювання впливу міжнародної міграції на національну економіку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що пропозиції та рекомендації, сформульовані як результат дослідження, уможливають формування більш якісної та ефективної державної міграційної політики, у т. ч. за рахунок удосконалення концепції державної міграційної політики України, а також їх використання в економіко-аналітичній і прогностичній роботі Міністерства соціальної політики України, Міністерства економіки України і у поточній діяльності державних установ, місцевого самоврядування, підприємств та організацій, які працюють в Україні та закордоном.

Окремі результати дисертаційної роботи використовуються у практичній діяльності Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка №91/2 від 03.12.2024 р.), Пустомитівської міської ради (довідка №03-16/07/2422 від 28.11.2024 р.), Більшівцівської селищної ради (довідка № 989 від 25.11.2024 р.), Громадської організації «Театр стратегій» (довідка №03/2432 від 29.11.2024 р.).

Також результати дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та використовуються під час викладання дисципліни «Економіка зарубіжних країн» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» освітньої

програми «Міжнародні економічні відносини» (довідка № 67-01-1922 від 20.11.2024 р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретико-методичних підходів і практичних рекомендацій, цілісність та логіку викладу матеріалів, необхідно відзначити і наявність певних дискусійних положень у дисертаційній роботі Маліброди С. Б.:

1) у першому розділі дослідження слід було узагальнити і на окремому рисунку представити вплив (як позитивний, так і негативний) різних аспектів міграційних процесів на ті, чи інші характеристики соціально-економічного розвитку країни. Оскільки такий вплив часто різноаспектний, непрямий та має поетапні наслідки, його можна було б представити у вигляді часової схеми з відображенням наслідків міжнародної міграції із зазначенням їх інтенсивності в залежності від терміну впливу (напр. коротко-, середньо- та довгострокового). Тим більше, що ті, чи інші наслідки міграційних процесів мають різну строковість перетворення в ті, чи інші ефекти для національної економіки і збереження її стійкості;

2) у п. 2.3 «Оцінювання впливу міжнародної міграції на економіку України» автор в більшій мірі приділив увагу питанням чисельності зовнішніх мігрантів та ВПО в Україні під час повномасштабної війни, ідентифікації чинників і причин активізації міграції та повернення українців на Батьківщину, загальній характеристиці впливу міграції з України до країни ЄС. Однак, вище прикладне значення мали б результати емпіричної оцінки (у т. ч. каузальності) впливу та зв'язків між міграцією та такими складовими економічної безпеки / розвитку, як демографічна, соціальна, виробнича, макроекономічна, фінансова, інвестиційна, причому як економіки України, так і головних країн – реципієнтів міграції з України;

3) у п. 3.1 слід було у більш концентрованому й конкретному вигляді узагальнити й представити провідні на сьогодні економічні виклики

міжнародної міграції, у т. ч. для України та інших типів країн, відповідно, визначити перелік загроз для тих, чи інших національних господарств, проранжувавши їх за силою впливу, очікуваними наслідками та строками їх настання;

4) у роботі добре проаналізовано кількісні характеристики міжнародної міграції, тоді як у меншій мірі увага приділена до структурних і якісних характеристик, як от – міграція молоді, кваліфікованих кадрів чи вузькоспеціалізованих фахівців, міграція мізків, знань, інтелектуальної власності, підприємницького капіталу тощо. Зазначені аспекти інколи мають більш негативні / позитивні наслідки для економіки країни – донора чи, відповідно, реципієнта, а ніж певна величина міграції;

5) аналітична спроможність запропонованих моделей могла б бути значно посилена застосуванням економіко-математичного моделювання для оцінювання наслідків впливу міграційних процесів в Україні на стан таких складових ресурсного потенціалу вітчизняної економіки, як ресурси: «Праця», «Капітал», «Інновації», «Підприємництво», з подальшим впливом їх погіршення на здатність національної економіки до збереження.

Проте, вищенаведені зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи Маліброди С. Б.

Відповідність роботи вимогам дисертацій, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота Маліброди С. Б. є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, у якій концептуально вирішено наукове завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробці методичних підходів стосовно оцінювання впливу міжнародної міграції на національні економіки.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтвержені результатами спостережень.

Наукові результати проведених досліджень відображені у 12 наукових публікаціях. Робота виконана з дотриманням академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Маліброди Святослава Богдановича на тему «Оцінювання впливу міжнародної міграції на національні економіки» виконана за спеціальностями 292 «Міжнародні економічні відносини» і за змістом відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, вимогам до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 01 лютого 2021 р. № 128 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а сам автор Маліброда Святослав Богданович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

**Завідувач відділу проблем
соціально-гуманітарного розвитку регіонів
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»
доктор економічних наук, професор**

Тарас ВАСИЛЬЦІВ

